

12 Mē 2014

**Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga:
Fakamatala Fokotu'utu'u Ngāue Fakapa'anga ki Ma'asi 2014**

'I he 'aho ni' kuo tuku atu 'e he Pangikē Pule Fakafonua 'a Tonga' 'a e Fakamatala Fokotu'utu'u Ngāue Fakapa'anga ki Ma'asi 2014. Ko e Fakamatala ko'eni' 'oku hā atu ai 'a e vakai ki he ngaahi fakalalakala faka'ekonōmika na'e hoko ki mui'ni mai 'i Tonga'ni mo e founa ngāue 'a e Pangikē Pule' 'i he māhina 'e ono ki Fepueli 2014. 'Oku toe tuku atu 'e he Fakamatala ko 'eni' 'a e fakafuofua 'a e Pangikē Pule' ki he kaha'u'.

Na'e tupu 'a e tu'unga faka'ekonōmika fakalotofonua' 'i he ta'u fakapa'anga 2013 'aki 'a e pēseti 'e 1.6 'i hono tu'unga totonu' fakatatau ki he fakamatala fakaangaanga ki he tu'unga faka'ekonōmika 'a Tonga'. 'Oku mālohi ange 'a e tupu faka'ekonōmika' ko 'eni' mei'he fakafuofua 'a e Pangikē Pule' na'e hā 'i he Fakamatala Fokotu'utu'u Ngāue Fakapa'anga 'i Sepitema 2013. 'Oku makatu'unga 'a e tupu ko'eni' mei'he ma'olunga 'a e tupu faka'ekonōmika 'i he tafa'aki fefakatau'aki fakalūkufua mo e fefakatau'aki fakamovetevete'.

Tupu mei'he kei māmālie 'a e ngaahi ngāue faka'ekonōmika' pea mo e hulu 'o e ngaahi ngāue faka'ekonōmika 'e ala fakahoko ka 'oku te'eki fakahoko 'i Tonga'ni', 'oku fakangaloku ai 'e he Pangikē Pule' 'a e ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakapa'anga'. Koia ai, na'e holo 'a e ngaahi totongi tupu 'i he ngaahi tafa'aki lalahi 'o e nō 'i he māhina 'e ono kuo hili' ki Fepueli 2014 pea mā'olunga 'aupito 'a e lahi 'o e ngaahi nō na'e tuku atu 'e he ngaahi pangikē 'aia ko e mā'olunga taha 'eni talu mei'he kongā ki mu'a 'o e 2009.

Na'e kake 'a e hikihiki 'i he totongi koloa' 'i he māhina 'e 12 kuohilí 'o ngata ki Fepueli 2014 'aki 'a e pēseti 'e 4.7. Ko e tupu vave taha 'eni talu mei Sepitema 2011, ka na'e kei ma'ulalo pē eni 'i he fakangatangata 'a e Pangikē Pule Fakafonua 'a Tonga', 'aia ko e pēseti 'e 6 ki he 8. Na'e hulu 'a e palanisi 'o e fehū'aki pa'anga mo muli 'i he ta'u' ki Fepueli 2014 'o lekooti ai 'e he Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga 'a e tu'unga ma'olunga taha 'oku 'iai 'a e pa'anga talifaki 'a e Pule'anga' 'i muli' 'o fe'unga mo e māhina 'e 9.4 'o e koloa hū mai'. Ko e tu'unga fe'unga 'oku fiema'u 'e he Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga' ko e māhina 'e 3 'o e koloa hū mai'.

'I he fakafuofua ki he kaha'u', 'e fakalalakala 'a e tu'unga faka'ekonōmika 'a Tonga' ki he ta'u fakapa'anga 2014, 'a ia 'e kake ki 'olunga 'aki 'a e peseti 'e 2 pea peseti 'e 3.2 'i he ta'u fakapa'anga 2015. 'Oku fakafuofua ko e tupu faka'ekonōmika 'i he ta'u fakapa'anga lolotonga' 'e holo 'aki 'a e pōini 'e 1.1 'o e peseti' tupu mei he Saikolone ko 'Ieni' ka 'e kake ma'olunga 'a e tupu faka'ekonōmika 'a e fonua' 'i he ngaahi ta'u ka hoko mai' tupu mei'he lahi 'o e ngaahi ngāue langa 'oku 'amanaki ke fakahoko hili 'a e saikolone'.

'Oku fakafuofua 'e kake 'a e pa'anga talifaki 'a e Pule'anga' 'i muli' 'i he kaha'u vave mai', pea hangē ko e fakafuofua 'e ma'olunga ange mo e tupu faka'ekonōmika 'a e fonua', 'oku fakafuofua 'e toe lahi ange mo e ngaahi nō 'i he kaha'u'. Ko e fakafuofua 'a e Pangikē Pule', 'e holo 'a e hikihiki fakata'u 'o e totongi koloa' 'o ofi 'i he pēseti 'e 0 ki he faka'osinga 'o e ta'u'ni', tupu mei he holo 'a e totongi 'o e koloa me'akai' mo e lolo fakamāmāni lahi'.

Makatu'unga mei he fakafuofua 'e kei 'i he tu'unga ma'olunga pē 'a e pa'anga talifaki', pea hangehangē 'e ki'i fuofuolua 'a e hulu 'o e ngaahi ngāue faka'ekonōmika 'e ala fakahoko ka 'oku te'eki fakahoko 'i Tonga ni', 'e hokohoko atu ai pē 'a e fokotu'utu'u ngāue fakapa'anga 'a e Pangikē Pule' 'e malava ke tokoni ki he ngāue faka'ekonōmika 'a e fonua', 'i he kaha'u vave mai'. 'E hokohoko atu ai pē foki mo e fakataha fakamāhina 'a e Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga' mo e ngaahi pangikee' ki ha ngaahi founa ki hono faka'ai'ai ke tupulaki 'a e ngaahi nō 'oku tuku atu kitu'a 'e he ngaahi pangikee'.

Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga